

Helgdagsreduktionen

Av Göran Malmstedt

I *Historie* 1996:2 recenseras min avhandling *Helgdagsreduktionen. Övergången från ett medeltida till ett modernt år i Sverige 1500-1800* (Göteborg 1994) av cand. mag. Jürgen Beyer. Det är en märklig recension. Dels undanhåller Beyer relevanta upplysningar om avhandlingens syfte och innehåll, dels argumenterar han med antydningar, begreppsglidningar och vilseledande resonemang.

Recensionens avslutning är magnifik i sitt slag. Det heter där att jag skulle ha utelämnat viktiga delar av sekundärlitteraturen, ignorerat möjliga källor samt återgivit helgdagarnas historia felaktigt. Därför, förkunnar Beyer, ser han »ingen anledning til at diskutere forfatterens tesser om de årsager, der skulle have ledt til 'helldagsreduktionen' eller til modstand imod den.«

Innan jag tar mig an förkastelsedomen över min historieskrivning, vill jag först diskutera innebörden av de avslutande raderna i citatet ovan. De frågor som Beyer där säger att han inte kan se någon anledning att diskutera, spelar en framträdande roll i min undersökning. Det är i själva verket så, att två av avhandlingens fyra delar utgår från dessa frågor. Konsekvensen av Beyers arroganta hållning blir att han i recensionen inte nämner något om de två aktuella delarna, d.v.s. del 3 och 4 i avhandlingen.

På så sätt förmedlar Beyer en skev bild. Flera centrala kapitel, som bl. a. behandlar naturuppfattningens betydelse

för helgdagsfirandet, officiella och folkliga föreställningar om Guds vdergällning samt statsmaktens och allmogens inställning till helgdagsfirandet blir osynliga. Samma öde drabbar övergripande frågeställningar som bl. a. berör relationen mellan stat/kyrka och folklig kultur i nya tidens Sverige. På annat håll har just dessa områden lyfts fram när avhandlingen recenserats. Beyer har däremot valt att blunda. Det förvånar mig, då jag har förstått att han själv är intresserad av folklig religiositet under den aktuella perioden (se Beyers bidrag i *Tiden och historien i 1990-talets kulturforskning*, Red. A. Gustavsson, Uppsala 1994).

Nu är det inte sådana ämnen som Beyer vill diskutera. I stället anlägger han i recensionen ett mera traditionellt kyrkohistoriskt perspektiv. Som framgick ovan är han inte nådig i sin dom över min redogörelse för helgdagsfirandets utveckling. Det bör dock påpekas att han då i första hand siktar in sig på del 2 i avhandlingen. Hans argument för att jag där har fel är ingalunda välgrundade.

Enligt Beyer »ser det ud, som om omfanget af alvorligt helligholdt tid først nåede sit højdepunkt omkring 1700«. Jag tycker det mera ser ut som om Beyer här försöker blanda bort korten, då han vill inskränka betydelsen av helgdag till »alvorligt helligholdt tid«. Förvisso är jag medveten om att kyrka och statsmakt under nya tiden ville att sön- och helgdagar skulle firas med större allvar och att »tiden till forlystelser« skulle inskrän-

kas. Detta är något som behandlas ingående i avhandlingen, och det motsäger inte på något sätt min tes om hur antalet arbetsfria helgdagar reducerades under nya tiden. Beyer antyder dessutom i detta sammanhang att helgdagsreduktionen skulle ha motverkats av att det tillkom nya helgdagar. Ändå kan han inte ge ett enda exempel på en nytillkommen helgdag som inte är medräknad i avhandlingen.

När Beyer kritiserar mig för att ha negligerat källmaterial faller han i viss mån på eget grepp. Om man vill döma ut en avhandling som behandlar en tidsperiod som omfattar ca. 400 år, är det knappast svårt att peka på »mögliga källor« som författaren kunde ha brukat. Man kunde dock förvänta sig att recensenten i sådana fall också omtalade hur de föreslagna källorna skulle påverkat undersökningens resultat. Det hade också varit hedervärt om Beyer hade givit en korrekt presentation av det källmaterial som används i avhandlingen. I recensionen räknar han upp de källor som jag »i hovedsagen« har använt. Märkligt nog nämner han då inget om böndagsplakaten, som utgör en av de mest omfattande och centrala källserierna som åberopas i avhandlingen. Därmed lyckas Beyer också undvika att beröra min undersökning av innehållet i svenska böndagsplakat under perioden 1612-1772, som utgör en viktig grund för bl. a. del 3 i avhandlingen.

Slutligen vill jag också ta upp Beyers påståenden om sekundärlitteraturen. I slutklämmen på recensionen tar han till stora ord och hävdar att jag har utelämnat viktiga delar av sekundärlitteraturen. Det enda exempel han ger på annan litteratur är emellertid ett tyskt verk från 1937-44. Han hävdar dock aldrig att detta verk skulle ge en annan bild av helgdagsfirandets utveckling i Tyskland, än den som förmedlas av de arbeten som jag åberopat.

Det allvarligaste tilltaget gör sig Beyer emellertid skyldig till när han tar upp relationen mellan min avhandling och kyrkohistorikern Gustaf Lindbergs bok *Kyrkans heliga år*, utgiven 1937. Beyer citerar ett längre stycke, där jag anger att Lindberg ägnar ett trettiotal sidor åt kyrkoårets utveckling under reformationstiden och att Lindbergs redogörelse för helgdagsreduktionens förlopp under 1600- och 1700-talen är mera kortfattad. Därefter hävdar Beyer att den »del af Lindbergs arbejde, der behandler Sverige i tiden fra ca. 1500 til 1800, fylder siderne 291-525 og er dermed omtrent lige så omfattende som Malmstedts fremstilling. Det viser sig også, at Malmstedts arbejde for store deles vedkommende er afhængigt af Lindberg« (s. 408).

Läsaren kan här lätt få intrycket att min avhandling tenderar att vara ett plagiat och att jag dessutom skulle givit felaktiga uppgifter om innehållet i Lindbergs bok. Detta intryck får näring av att Beyer förmedlar en snedvriden bild av innehållet i min avhandling, samtidigt som han inte ger läsarna andra upplysningar om innehållet i Lindbergs arbete än det ovan citerade sidantalet. Eftersom Beyers framställning här blir grovt missledande vill jag framhålla följande fakta.

De uppgifter jag ger om hur många sidor Lindberg ägnar åt helgdagsreduktionens förlopp under 1500-, 1600- och 1700-talen stämmer naturligtvis. Innehållet på de aktuella sidorna hos Lindberg skiljer sig självfallet också från innehållet i motsvarande avsnitt av min bok, bl. a. beroende på olikheter i perspektiv och frågeställningar. Relationen till tidigare forskning om det svenska kyrkoåret diskuteras för övrigt i det avsnitt där Beyer har hämtat sitt citat (s. 9 ff). Hans selektiva läsning har tydligen sållat bort det. Andra recensenter har inte missat skillnaderna. Sålunda

framhåller t. ex. *Kyrkohistorisk Årsskrifts* recensent att jag »i jämförelse med tidigare t. ex. praktisk teologisk forskning, anlagt nya perspektiv, som visat sig vara mycket fruktbara« (*Kyrkohistorisk Årsskrift* 1995, s. 221).

Jag försöker dessutom ingalunda förringa Lindbergs arbete, vilket Beyer antyder. I presentationen av tidigare forskning om det svenska kyrkoårets utveckling framhåller jag att Lindberg tillhör de få svenska kyrkohistoriker som tidigare har behandlat »förändringar i helgdagsfirandet under hela den period som skall undersökas i min avhandling«. *Kyrkans heliga år* betecknar jag som »det viktigaste verket« i detta sammanhang (s. 9). Naturligtvis omtalar jag ock-

så både i huvudtext och i noter när framställningen bygger på eller avviker från Lindberg och annan tidigare forskning om kyrkoårets utveckling. Detta är dock främst aktuellt i avhandlingens två första delar. Det finns med andra ord inget fog för Beyers förstuckna anklagelser. Det är väl därför han inte vågar tala klartext, utan gömmer sig bakom insinuanta formuleringar.

Listan över missgrepp kunde göras längre, men det är inte meningsfullt att diskutera alla detaljer i den vrångbild av avhandlingen som Jürgen Beyer förmedlar. Man kan i stället fråga sig varför han inte kan hålla sig till elementära spelregler för en seriös vetenskaplig diskussion. Jag vet inte svaret.

Helligdagenes bølgegang

Af Jürgen Beyer

Indledningsvis vil jeg gerne gøre opmærksom på, at redaktionen bad mig om at forkorte min anmeldelse af Göran Malmstedts bog med en fjerdedel. Jeg valgte selv, hvad der skulle udelades, men det viser sig nu desværre, at disse passager indeholdt nogle af de informationer, som Malmstedt efterlyser.¹

Han skriver, at jeg argumenterer med »antydninger« og »begreppsglidning«, og at jeg ikke »vågar tala klartext, utan gömmer [m]ig bakom insinuante formuleringar«. Som eneste eksempel anfører han følgende citat: »Den del af Lindbergs arbejde, der behandler Sverige i tiden fra ca. 1500 til 1800, fylder siderne 291-525, og er dermed omtrent ligeså omfattende som Malmstedts fremstilling. Det viser sig også, at Malmstedts arbejde for store deles vedkom-

mende er afhængigt af Lindberg.« Malmstedt påstår, at jeg beskylder ham for plagiat, eller, som han udtrykker sig: »Læsaren kan här lätt få intrycket att min avhandling tenderar att vara ett plagiat«. Jeg har to bemærkninger til Malmstedts læsning af citatet fra anmeldelsen:

1. sprogligt: »afhængig« betyder i tekst- og kildekritisk terminologi ikke, at B ordret gengiver A, men at B er bygget på oplysninger hentet fra A. Selve fremstillingen kan være meget afvigende. Min pointe var, at bogen over lange passager ikke indeholder noget nyt.

2. bibliometrisk: Senantikken og middelalderen (s. 15-352) fylder 60 % af Lindbergs bog (regnet endda uden register og indholdsfortegnelse), ikke to tredjedele, som Malmstedt angiver. Når